

Dr. Matuz János

A közvetlen uniós források hatása a tagállami szuverenitásra

The Impact of EU Funding Under Direct Management on Member State Sovereignty

„A jó menedzsment rendkívüli módon képes pénzt termelni; a rossz menedzsment pedig még a kedvező környezetet is elszalasztja.”

“Good management has an extraordinary way of making money for you, and bad management, no matter how favorable the environment, has a way of missing opportunities.”

Robert B. Wilson,
közgazdász/economist

Összefoglalás

A tanulmány a közvetlen irányítású uniós források tagállami eloszlását és azok szuverenitásra gyakorolt pénzügyi hatását vizsgálja. Az empirikus elemzés az Európai Bizottság nyilvános adatbázisaira épül, elsősorban a Financial Transparency System több százezer soros pályázati adataira, amelyeket több lépcsőben tisztított és összehasonlító módszerrel elemzett a szerző. Az eredmények azt mutatják, hogy a közvetlen uniós források döntő hányadát, 84,86%-át továbbra is a 2004 előtt csatlakozott tagállamok szervezetei nyerik el. Az „új” tagállamokban 143 € az egy főre jutó támogatás, míg a „régiekben” 235 € a 2021–2024 közötti négy évben. A tanulmány arra a következtetésre jut, hogy a forráselosztás jelenlegi mintázata a gazdasági szuverenitás aszimmetrikus erőzóját eredményezi, különösen a kevésbé fejlett tagállamok esetében.

Journal of Economic Literature (JEL) kódok: C40, C46, F50, F53, O31, O52

Kulcsszavak: közvetlen uniós források, EU támogatás, szuverenitás, innováció

DR. MATUZ JÁNOS, PhD hallgató, Közigazgatás-tudományi Doktori Iskola, Széll Kálmán Állampénzügyi Kutatóműhely, Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar, Nemzeti Közszerzői Egyetem (matuz.janos@uni-nke.hu)

Summary

This paper examines the distribution of European Union funding under direct management among Member States and its financial implications for national sovereignty. The empirical analysis is based on the Financial Transparency System (FTS), comprising several hundred thousand project-level records. The results show that the majority of direct EU funds, 84.86 percent continue to be awarded to organisations in Member States that joined before 2004. In the “New” Member States, the per capita grant is €143, while in the “Old” Member States it is €235 over the four-year period 2021–2024. The paper concludes that the current allocation pattern of direct EU funds may contribute to an asymmetric erosion of economic sovereignty, particularly affecting less developed Member States.

Journal of Economic Literature (JEL) codes: C40, C46, F50, F53, O31, O52

Keywords: direct EU funds, EU grants, sovereignty, innovation

BEVEZETÉS

Az Európai Unió költségvetési és kormányzási rendszerében az elmúlt másfél-két évtizedben fokozatos, ugyanakkor strukturális jelentőségű átalakulás ment végbe (Craig, 2018). *A hagyományosan domináns megosztott irányítású politikák – elsősorban a kohéziós politika és a közös agrárpolitika – mellett egyre nagyobb szerepet kapnak a közvetlen irányítású uniós programok.* E források volumene, tematikus lefedettsége és intézményi súlya mára elérte azt a szintet, amely indokoltá teszi azok önálló elemzését nemcsak költségvetési, hanem szuverenitáselméleti szempontból is.

A szuverenitás modern értelmezésében egyre nagyobb hangsúlyt kap a *gazdasági és fiskális dimenzió*. A gazdasági szuverenitás az állam azon képességét jelenti, hogy önállóan alakítsa gazdaságpolitikáját, iparpolitikáját, költségvetési prioritásait és fejlesztési stratégiáit (Lentner, 2019). A globalizáció, a nemzetközi szervezetek, az EU és ez utóbbin belül a jelen tanulmány tárgyát képező közvetlen uniós források megjelenése és folyamatos térnyerése új minőséget képvisel ebben a folyamatban. *Míg a hagyományos kohéziós politikában és az agrártámogatásokban a tagállamok jelentős szerepet játszanak a források programozásában és végrehajtásában, addig a közvetlen irányítású alapok esetében a döntéshozatal és a végrehajtás döntően uniós szinten történik. Ez nyilvánvalóan jelentős hatással van a tagállamok szuverenitására, még akkor is, ha formálisan nem jár együtt újabb hatáskör-átruházással.*

A közvetlen uniós források alapvetően háromféle módon gyakorolnak hatást a tagállami szuverenitásra:

- I. a források elosztása révén (pénzügyi hatás),
- II. az uniós intézmények, végrehajtó ügynökségek, decentralizált szervezetek növekvő szerepe és részesedése révén (intézményi hatás),
- III. a forrásokból megvalósítandó programok céljai révén (politikai hatás).

Mind a három tényező egyformán fontos és kutatandó, azonban terjedelmi okok miatt a jelen cikkben elsősorban a pénzügyi és az intézményi hatásra fókuszálok, míg a politikai hatást csak tömören foglalom össze.

A közvetlen uniós források hatását a kohézióra a jelen cikkben külön nem vizsgálom a területi korlátok miatt, valamint azért, mert arról korábban már írtam szerzőtársaimmal (Pató–Petri–Matuz, 2023).

KÖZVETLEN, MEGOSZTOTT ÉS KÖZVETETT IRÁNYÍTÁSÚ UNIÓS PROGRAMOK

Az EU költségvetéséből finanszírozott valamennyi pályázati felhívás, menedzsment szempontból az alábbi három fő csoportba sorolható be:

- *Közvetlen irányítású programok: az uniós finanszírozást közvetlenül az Európai Bizottság kezeli.* Ilyen programok a Horizon Europe, Erasmus+, Digital Europe Programme, Connecting Europe Facility, Single Market Europe, European Defence Fund, CERV, Creative+ hogy csak a legnagyobbakat és legismertebbeket említsem. Ma már több mint 50 különböző közvetlen uniós program van, amelyet a jelen 2021–2027-es költségvetési ciklusban a Bizottság 99 különböző jogcímen oszt szét.
- *Megosztott irányítású programok: az Európai Bizottság és a tagállamok nemzeti hatóságai közösen kezelik a finanszírozást.* Ide tartozik az Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA), az Európai Szociális Alap Plusz (ESZA+), a Kohéziós Alap (KA), Igazságos Átmenet Alap (IÁA) és az Európai Tengerügyi, Halászati és Akvakultúra-alap (ETHAA) amelyeket kiegészít a Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszköz (RRF) forrásai. Szintén idetartoznak a Közös Agrárpolitika (KAP) forrásai.
- *Közvetett irányítás: a finanszírozást partnerszervezetek vagy más hatóságok kezelik az EU-n belül vagy kívül.* A humanitárius segítségnyújtásra és a nemzetközi fejlesztésre szánt uniós költségvetés nagy részét például közvetett irányítással hajtják végre.

„A 2014–2020 közötti időszakra vonatkozó teljes kötelezettségvállalási előirányzatok általános százalékos aránya alapján az EU költségvetésének 74 %-át megosztott irányítású módszerrel (a tagállamok által) kezelik, 18 %-át közvetlenül az Európai Bizottság, beleértve annak küldöttségeit és végrehajtó ügynökségeit, a fennmaradó 8 %-ot pedig közvetett irányítású módszerrel nemzetközi szervezetek, decentralizált ügynökségek és közös vállalkozások, nemzeti ügynökségek, szakosodott uniós szervek és harmadik országok kezelik.” – olvashattuk a Bizottság az uniós programokról szóló 2019. évi jelentésében. Tekintettel arra, hogy Kötelezettségvállalási előirányzatok felső határa 960,0 milliárd euró volt 2011-es áron, folyóáron 1080 milliárd euró (amelyet a szakirodalom használ) az Európai Bizottság által közvetlenül irányított programok összértéke 2014 és 2020 között 194,4 milliárd euró volt. Ebből a kutatás-fejlesztésre fókuszáló Horizon 2020 program közel 80 milliárd eurót, azaz a közvetlen uniós programok 41,2%-át tette ki.

A Multiannual Financial Framework (MFF) 2021–2027 időszakában az Európai Unió költségvetésének végrehajtási struktúrája érdemben eltér a 2014–2020-as ciklustól. A Tanács által elfogadott többéves pénzügyi keret szerint az EU teljes kötelezettségvállalási plafonja 1074,3 milliárd euró 2018-as áron (folyóáron 1210,9 milliárd euró), amelyet a NextGenerationEU eszköz egészít ki 806,9 milliárd euróval.

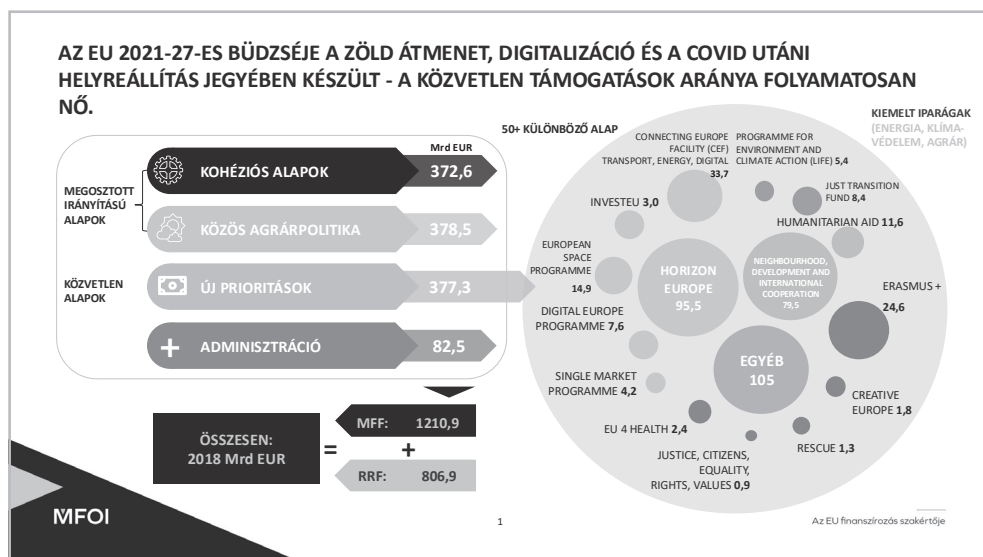
A Bizottság hivatalos költségvetési bontása szerint a közvetlen irányítású programok összértéke a 2021–2027-es időszakban 377,3 milliárd eurót tesz ki (folyóáron). Ezeket a forrásokat közvet-

lenül az Európai Bizottság hajtja végre, ideértve az uniós végrehajtó ügynökségeket (pl. REA, EACEA, HADEA) is. *Ez a volumen az uniós költségvetés mintegy egyharmadát jelenti (a korábban 18%), ami strukturális elmozdulást jelez a megosztott irányítás dominanciájától a központosítottabb végrehajtás irányába.*

Ezzel párhuzamosan az Európai Bizottság költségvetési és teljesítményjelentései alapján a 2021–2027-es időszakban, a megosztott irányítás (elsősorban kohéziós politika és közös agrárpolitika) aránya 56%-ra csökkent a korábbi 74%-ról.

A Bizottság 2025. július 17-én mutatta be a 2028–2034-es MFF tervezetét. A bizottsági javaslat szerint az EU költségvetése 2028–2034-re közel €2 000 milliárd euró (folyóárakon) lehet és a javaslat alapján megállapítható, hogy a közvetlen és közvetett irányítású programok aránya tovább növekszik, a tagállamokkal megosztott programok (kohézió és agrártámogatás) tovább csökken és a nemzetközi szervezetek szerepe, bevonása szintén növekszik. *Azaz összességében nemcsak az EU költségvetése növekszik MFF-ről MFF-re, hanem a Bizottság által közvetlenül irányított források aránya is.*

1. ábra: Az EU költségvetésének megoszlása folyóárakon irányítás szerint

Forrás: Magyar Fejlesztőszövetség Iroda Nonprofit Kft., www.mfoi.org

Közvetlen irányítás esetén az Európai Bizottság közvetlenül felelős a program végrehajtásának minden lépéséért, köztük a

- pályázati felhívások kiírásáért;
- benyújtott javaslatok értékeléséért;
- támogatási megállapodások megkötéséért;
- a projekt megvalósításának nyomon követéséért;
- az eredmények értékeléséért;
- fizetések teljesítéséért.

Ezeket a feladatokat a Bizottság szervezeti egységei vagy/és azok által megbízott végrehajtó ügynökségek végzik el, (nem kevés intézményi és humán erőforrás kapacitás ráfordításával). A pályázóknak közvetlenül a Bizottság által fenntartott elektronikus felületeken – többségében a Funding and Tenders portálon kell benyújtani pályázatukat angolul és amennyiben nyernek, úgy a Bizottság szervezeti egységeivel kötnek támogatási szerződést és az általuk kijelölt szervezetekkel tartják a kapcsolatot, nyújtják be a pályázati elszámolásait, stb.

Az irányítás különbözősége mellett, a másik fontos különbség a közvetlen uniós és a megosztott irányítású programok között az a verseny földrajzi területe. A megosztott irányítású közös agrárpolitika és a kohéziós programok pályázati felhívásaira csak egy-egy tagállamban honos szervezetek pályázhatnak és azok versenyeznek egymással, míg a *közvetlen irányítású forrásokra az EU egész területéről – sőt sok esetben azon túlterjedően egy-egy programhoz társult nem-EU tagállamokból is pályázhatnak.*

MÓDSZERTAN

Adatbázisok

Valamennyi a jelen cikkben szereplő adat az Európai Bizottság által fenntartott nyilvános adatbázisból származik.

A közvetlen uniós forrásokra vonatkozó adatokat az Európai Bizottság Költségvetési Főigazgatósága (Directorate-General for Budget, European Commission) által fenntartott Financial Transparency System (FTS) adatbázisából gyűjtöttem össze.

A demográfiai és makrogazdasági adatok tekintetében az EuroStat adatbázisait használtam. Segítségemre volt a Funding and Tenders adatbázisa, amely a Bizottság központi pályázati online felülete és a Bizottság által fenntartott nyertes pályázatokat összefoglaló pályázati adatbázisai, un. Dashboard-jai.

Szintén segítségemre volt a Horizon Dashboard, a nyertes Horizont projekteket tartalmazó Cordis adatbázis, Bizottság 2024. évi pénzügyi beszámolója, a Bizottság „EU kiadásai és bevételei 2014 és 2020”, az „EU kiadásai és bevételei 2021 és 2027” közötti adatbázisai, az EU Kiadásai és Bevételei – 2000–2023 adatbázis és az Európai Számvevőszék éves jelentései 2021, 2022, 2023, 2024.

Az adatbázisok jellemzői

Az FTS valamennyi nyertes pályázat adatait tartalmazza, amelyet a kedvezményezettek közvetlen uniós forrásból nyertek el. Az FTS, csakúgy mint a Bizottság által fenntartott Dashboard-ok – köztük a Horizon Dashboard – a kedvezményezettek megnevezését és az általuk elnyert, költségvetési kifejezéssel élve: „lekötött” vissza nem fizetendő támogatást tartalmazza és nem az évente kifizetett összegeket, (mint a Bizottság által közzétett éves pénzügyi jelentések).

Az FTS adatbázis nem tartalmazza a tagállamokkal megosztott irányítású alapok pl. az ERF, az ESZA+, a KA, stb. kötelezettségvállalásait, tartalmazza viszont az RRF kötelezettségvállalásokat.

A kutatás menete

Annak érdekében, hogy a 2021–2027-es uniós költségvetés (MFF) mintegy egyharmadát, azaz 377,3 Mrd euró a Bizottság által közvetlenül irányított támogatások megoszlását vizsgálhassam először letöltöttem, mind a 27 tagállamban székelő szervezetek 2021 és 2024 között elnyert támogatásait. Így létrejött egy 382986 soros excel-táblázat, amely 2021–2024 időszakban tartalmazta valamennyi nyertes pályázatot, kedvezményezettenkénti bontásban.

Ezt követően kizártam (i) a nem közvetlen uniós irányítású programokat (pl.: RRF, Cohesion Fund, stb.), (ii) azokat, amelyek esetében nem érvényesül az EU27-re kiterjedő verseny (pl.: (2.1.122 – Cohesion Fund (CF), contribution to the Connecting Europe Facility (CEF) – Transport), és (iii) azokat is, amelyekben van a tagállamokkal közösen irányított komponens (pl.: LIFE). Így létrejött egy olyan adatbázis, amely a tisztán közvetlen uniós nyertes pályázatokot tartalmazza. Tételeken az alábbi programokat zártam ki:

- 1.0.2SPEC – Actions financed under the prerogatives of the Commission and specific competences conferred to the Commission
- 9th, 10th, 11th European Development Fund (EDF)
- 2.1.11 – European Regional Development Fund (ERDF)
- 2.1.121 – Cohesion Fund (CF)
- 2.1.122 – Cohesion Fund (CF), contribution to the Connecting Europe Facility (CEF) – Transport
- 2.1.311 – European Social Fund (ESF)
- 2.2.13 – Support to the Turkish-Cypriot Community
- 2.2.21 – European Recovery and Resilience Facility (incl – Technical Support Instrument)
- 2.2.23 – Financing cost of the European Union Recovery Instrument (EURI)
- 2.2.2SPEC – Actions financed under the prerogatives of the Commission and specific competences conferred to the Commission
- 2.2.312 – Employment and Social Innovation
- 2.2.3SPEC – Actions financed under the prerogatives of the Commission and specific competences conferred to the Commission
- 3.1.11 – European Agricultural Guarantee Fund (EAGF)
- 3.2.12 – European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD)
- 3.2.13 – European Maritime, Fisheries and Aquaculture Fund (EMFAF)
- 3.2.14 – Sustainable Fisheries Partnership Agreements (SFPA) and Regional Fisheries Management Organisations (RFMO)
- 3.2.21 – Programme for Environment and Climate Action (LIFE)
- 3.2.22 – Just Transition Fund
- 3.2.23 – Public sector loan facility under the Just Transition Mechanism (JTM)
- 3.2.2SPEC – Actions financed under the prerogatives of the Commission and specific competences conferred to the Commission
- 4.0.11 – Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF)

- 4.0.211 – Integrated Border Management Fund (IBMF) – Instrument for border management and visa (BMVI)
- 4.0.212 – Integrated Border Management Fund (IBMF) – Instrument for financial support for customs control equipment (CCEi)
- 5.0.11 – Internal Security Fund (ISF)
- 5.0.12 – Nuclear decommissioning (Lithuania)
- 5.0.13 – Nuclear Safety and decommissioning (incl – For Bulgaria and Slovakia)
- 5.0.1SPEC – Actions financed under the prerogatives of the Commission and specific competences conferred to the Commission
- 6.0.1SPEC – Actions financed under the prerogatives of the Commission and specific competences conferred to the Commission
- S.0.2 – European Globalisation Adjustment Fund (EGF)
- S.0.4 – Brexit Adjustment Reserve

A szűrés következő szintjét azon az államok részvételével működő klasszikus nemzetközi szervezetek jelentették, amelyek jelentős forrásokat nyernek el rendszeresen a Bizottságtól. Az EU területén számos ilyen nemzetközi szervezet működik, pl. FAO, Európa Tanács, NATO, OECD, stb., amelyek „pályázati részesedését” nem számíthatjuk be egyik tagállaméba sem. A nemzetközi szervezetek által elnyert forrásokat a 7. sz. Táblázatban mutatom be. Ugyanakkor a nem állami részvétellel működő nemzetközi NGO-k adatait nem szűrtem ki.

Ezt követően zártam ki az összes uniós intézményt, végrehajtó ügynökséget, a kutató-fejlesztő „Joint Undertaking”-et, az Európai Beruházási Alapot (EIF), amelyek szerepeltek a Bizottság 2024. évi Éves Pénzügyi Jelentésében, mint konszolidációs körbe tartozó szervezetek. Ezt kiegészítettem néhány olyan szervezettel, amely ugyan nem tartoznak a Bizottsággal egy konszolidációs körbe, azonban uniós jellegük vitathatatlan (pl.: Európai Központi Bank, Európai Beruházási Alap, stb.). Az ezen szervezetek részére juttatott támogatások túlnyomórészt a 4.0.2DAG – Decentralised Agencies jogcímen jelennek meg az FTS-ben, ugyanakkor az EU-s szervezetek által más jogcímen (pl. Horizont Europe) kapott forrásokat is egységesen kizártam. Az EU intézményei és az EU-hoz kapcsolódó szervezetek által elnyert közvetlen uniós forrásokat az 5. sz. Táblázatban mutatom be.

Ezen kizárás indoka, hogy ezen támogatások nem egy-egy tagállam gazdasági vagy kutatás-fejlesztési kapacitásait erősítik, hanem uniós szintű intézmények működését finanszírozzák vagy általuk elnyert projektekhez kötődő támogatások vagy őket bízták meg a támogatások különböző feltételek szerinti szétosztásával (cascade finanszírozás). Amennyiben ezek a kifizetések a tagállami bontásban szerepelnének, az jelentősen torzítaná az egyes tagállamok tényleges részesedését a közvetlen uniós forrásokból. Különösen Belgiumét és Luxemburgét, ahol a legtöbb EU-s intézmény és ügynökség székhelye található.

Magyarország esete (is) jól illusztrálja az Uniós szervezetek helyzetét és szerepét: *a budapesti székhellyel rendelkező Európai Innovációs és Technológiai Intézet (EIT) 1,671 Mrd. euró többségében Horizont Európa támogatásban részesült 2021 és 2024 között, míg a hazánkban székelő összes többi szervezet (cégek, egyetemek, kutatóintézetek stb.) ennek kevesebb mint nyolcadrészét, összesen 211 millió forint támogatást kapott.* Az EIT beszámítása a magyar részesedésbe módszertanilag félrevezető lenne, mivel az EIT forrásai nem Magyarország nemzeti K+F-kapacitását növelik, hanem uniós szintű

feladatellátást finanszíroznak. Ugyanez vonatkozik a Szlovákiában székelő European Labour Authority-re, a Lengyelországban található European Border and Coast Guard Agency-re (Frontex), a Csehországban található European Union Agency for the Space Programme-ra, hogy csak a V4 országokat említsem.

Ezt követően az adatbázist megtszítítottam az elsősorban nem az EU területét érintő fejlesztési programoktól:

- 6.0.111 – Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – Global Europe (NDICI – Global Europe)
- 6.0.112 – European Instrument for International Nuclear Safety Cooperation (INSC)
- 6.0.12 – Humanitarian Aid (HUMA)
- 6.0.13 – Common Foreign and Security Policy (CFSP)
- 6.0.14 – Overseas Countries and Territories (OCT) (including Greenland)
- 6.0.15 – MFA+
- 6.0.21 – Pre-Accession Assistance (IPA III)
- 6.0.22 – Reform and Growth Facility for Western Balkans
- O.0.4 – Ukraine Facility

Amennyiben ezen programokat is bevettem volna a kutatásba az jelentősen torzította volna elsősorban az EU alapító tagállamainak adatait, lévén, hogy az itt székhellyel bíró nagy NGO-k nyerik el ezen támogatások döntő többségét, azért, hogy utána azt az EU-n kívüli fejlesztési célokra vagy humanitárius segélyként szétosszák.

Ezt követően a fenti lépéseket megismételtam a 2014–2020-as uniós költségvetés első négy évének nyertes pályázataival is, amelynek eredményeképpen létrejött egy strukturált 221912 soros excel-táblázat.

Az adattisztítás eredményeként két olyan adatbázis jött létre, amely kizárólag azokat a közvetlen uniós támogatásokat tartalmazza, amelyeket egy-egy tagállam for-profit vagy non-profit privát, állami vagy önkormányzati szektorában tevékenykedő szervezet nyert el 2014–2017 és a 2021–2024 között és a támogatás többsége nem az EU-n kívüli területre került. Ez biztosítja, hogy a Bizottság által tagállami beleszólás nélkül menedzselte közvetlen uniós források tagállamok közötti megosztásáról tényleges képet kapjunk.

Az idősoros évenkénti támogatásokat vizsgálva látható, hogy (i) az elnyert támogatások volumene évről évre jelentősen változik, (ii) az MFF első pénzügyi évében pl. 2021-ben az MFF programjaiból elnyert támogatások összege a kétharmadát sem éri el az ezt követő éveknek. Ennek elsődleges oka az új MFF programjaira épülő pályázati rendszer „felállításában” és a pályázatok lebonyolításának időtartamában keresendő. Emellett egy-egy év adata nagyon sok tényezőtől függ: milyen felhívások jelentek meg a programokban, azon mekkora volt a túljelentkezés, egy-egy nagyobb nyertes projekt, stb. Erre tekintettel a *négy évet felölelő kumulált adatok adnak valódi képet a közvetlen uniós források elosztásáról szemben egy-egy év adatával.* Ezért a lakosságárányos támogatást is minden esetben a négy évet felölelő kumulált adatokra számoltam.

Az egy millió fő alatti tagállamok – Luxemburg, Málta, Ciprus – egy főre jutó támogatási értékei természetesen rendkívül kiugró értékek. Ciprus esetében a kiugró érték abból is fakad, hogy 2022-ben került aláírásra az Eurasia Interconnector PCI (pályázati azonosító: 101069980) CEF projekt kivitelezési munkáira vonatkozó támogatási szerződés, amelynek

közvetlen uniós támogatástartalma 436 millió euró, ami önmagában több mint harmada a ciprusi kedvezményezettnek összes támogatásának. Az 1200 km hosszúságú Eurasia Interconnector fogja összekötni Görögország, Ciprus és Izrael villamos energia átviteli hálózatát, amely nyilvánvalóan nem csak ciprusi érdek, ugyanakkor a ciprusi bejegyzésű Euroasia Interconnector Limited részesült a közvetlen uniós támogatásban és emiatt Ciprusnál jelenik meg e-támogatás. (A projekt egyébként 100 millió euró RRF támogatást is kapott.)

A 2021–2024-es adatokat összehasonlítottam a 2014–2017 közötti adatokkal. Tekintettel arra, hogy az előző MFF-ben a közvetlen uniós források a jelenleginek a felét sem érték el, így az összehasonlításban elsősorban a százalékos értékekre érdemes figyelni. *A százalékos értékek pontossága érdekében a 2014–2017 közötti adatokban Nagy Britanniát nem vettem figyelembe és ezen időszakban is csak az EU 27 tagállamával számoltam és azt vettem 100%-nak.*

A kutatás összehasonlító logikája elsősorban a 2004. január 1-e előtti és azt követően csatlakozó ún. „Új” és „Régi” tagállamok közötti eltérésekre épül. E megközelítés nem normatív vagy politikai alapú megkülönböztetésből indul ki, hanem abból a felismerésből, hogy a közvetlen uniós programok működési logikája eltérően hat a különböző fejlettségi és intézményi adottságokkal rendelkező országokra. Az összehasonlító dimenzió egyúttal segít elkerülni az egyedi tagállami esetek túlértékelését, és rávilágít arra, hogy a megfigyelhető jelenségek rendszerszintű sajátosságokból fakadnak.

A módszertani keret így alkalmas arra, hogy a közvetlen uniós források szerepét ne elszigetelt szakpolitikai eszközként, hanem az európai gazdasági kormányzás átalakulásának integráns elemeként értelmezze, különös tekintettel a tagállami szuverenitás gazdasági területeire, mint energetika, közlekedés, informatika, stb.

A KÖZVETLEN UNIÓS FORRÁSOK ELOSZLÁSA

A NYERTES SZERVEZETEK KÖZÖTT A TAGÁLLAMOK SZERINTI BONTÁSBAN

2021. január 1. és 2024. december 31. közötti négy év alatt a Bizottság ill. az általa megbízott szervezetek 96,08 milliárd euró közvetlen uniós támogatás kifizetésére vállaltak kötelezettséget a 27 tagállamból származó nyertes kedvezményezettnek részére levonva a módszertanban ismertetett elemeket. A 2004. január 1-e előtt csatlakozott „Régi” tagállamok szervezetei nyerték el a támogatások 84,86%-át, míg az „Új” tagállamok a támogatások 15,14%-át kapták. Az „Új” tagállamok az EU 449,3 millió fős lakosságának 22,63%-át teszik ki. A „Régi” tagállamokban 235,-€ az egy főre jutó támogatás, az „Új” tagállamokban 143,-€. Az uniós átlag 214,-€.

Amennyiben előzetesen nem vontam volna le az EU-n kívüli fejlesztési programok támogatásait, amelyet szinte kizárólag a „Régi” tagállamokban regisztrált szervezetek osztanak szét (és nyilvánvalóan a szétszóró szervezetek is részesednek belőle), úgy a „Régi” tagállamok részesedése még nagyobb lenne.

A magyar pályázók az elmúlt négy évben 866,5 millió euró közvetlen uniós forrást nyertek el, ami a közvetlen uniós források 0,90%-a. Hazánkban 90,-€ közvetlen uniós támogatás jut egy főre, ami az uniós átlag 42%-a. Ezen értéket tekintve sajnos csak Romániát előzzük meg.

1. táblázat: A közvetlen uniós források megoszlása a nyertes pályázók honossága szerint tagállamonként abszolút értékben és lakosságárányosan 2021–2024 között

Országok	Lakosság az EU27 %-ában (2024)	Közvetlen uniós támogatás összesen (2021-2024) (€)	Támogatás az EU27 %-ában	Egy főre jutó támogatás (€)	Egy főre jutó támogatás mértéke az EU átlaghoz képest (%)
Ausztria	2,04%	2 469 608 400	2,57%	270	126%
Belgium	2,63%	10 180 272 890	10,60%	861	403%
Bulgária	1,43%	890 885 112	0,93%	138	65%
Ciprus	0,22%	990 400 320	1,03%	1 025	479%
Csehország	2,43%	1 249 408 113	1,30%	115	54%
Dánia	1,33%	2 889 161 456	3,01%	485	227%
Észtország	0,31%	852 992 932	0,89%	620	290%
Finnország	1,25%	2 796 442 153	2,91%	499	233%
Franciaország	15,24%	11 478 238 236	11,95%	168	78%
Görögország	2,31%	3 392 231 084	3,53%	326	153%
Hollandia	3,99%	6 383 946 557	6,64%	356	166%
Horvátország	0,86%	764 868 098	0,80%	198	93%
Írország	1,19%	1 946 446 760	2,03%	364	170%
Lengyelország	8,15%	3 792 963 322	3,95%	104	48%
Lettország	0,42%	833 063 389	0,87%	445	208%
Litvánia	0,64%	1 230 666 378	1,28%	426	199%
Luxemburg	0,15%	2 773 078 418	2,89%	4 126	1930%
Magyarország	2,13%	866 562 566	0,90%	90	42%
Málta	0,13%	159 352 646	0,17%	283	132%
Németország	18,57%	14 244 698 787	14,83%	171	80%
Olaszország	13,12%	8 382 426 361	8,72%	142	66%
Portugália	2,37%	2 309 086 705	2,40%	217	101%
Románia	4,24%	1 465 467 480	1,53%	77	36%
Spanyolország	10,82%	8 536 744 962	8,89%	176	82%
Svédország	2,35%	3 750 988 817	3,90%	355	166%
Szlovákia	1,21%	633 057 863	0,66%	117	55%

Országok	Lakosság az EU27 %-ában (2024)	Közvetlen uniós támogatás összesen (2021-2024) (€)	Támogatás az EU27 %-ában	Egy főre jutó támogatás (€)	Egy főre jutó támogatás mértéke az EU átlaghoz képest (%)
Szlovénia	0,47%	817 278 300	0,85%	385	180%
Régi tagállamok	77,37%	81 533 371 587	84,86%	235	110%
Új tagállamok	22,63%	14 546 966 521	15,14%	143	67%
EU27 összesen	100,00%	96 080 338 108	100,00%	214	100%

Forrás: a DG BUDGET által fenntartott Financial Transparency System alapján saját számítás

Ha megnézzük a 2014–2020 MFF első négy évében a közvetlen uniós források alakulását, akkor láthatjuk, hogy a hét évvel korábban a „Régi” tagállamok szervezetei nyerték el a források 90,88%-át. Az „Új” tagállamok nyertes kedvezményezettjei a korábbi 9,12%-ról 15,14%-ra tudták javítani a részesedésüket, ami 66%-os javulás, azonban több mint 20 évvel az EU csatlakozásunk után is még csak 67%-át kapjuk az EU átlagnak.

2. táblázat: A közvetlen uniós források megoszlása a nyertes pályázók honossága szerint tagállamonként abszolút értékben és lakosságarányosan 2014–2017 között

Országok	Lakosság az EU27 %-ában (2017)	Közvetlen uniós támogatás összesen (2014-2017) (€)	Támogatás az EU27 %-ában	Egy főre jutó támogatás (€)	Egy főre jutó támogatás mértéke az EU átlaghoz képest (%)
Ausztria	1,97%	1 110 411 284	2,88%	127	146%
Belgium	2,55%	5 603 021 591	14,55%	494	570%
Bulgária	1,54%	186 602 998	0,48%	27	31%
Ciprus	0,20%	172 550 530	0,45%	198	229%
Csehország	2,38%	239 337 023	0,62%	23	26%
Dánia	1,29%	1 021 673 669	2,65%	178	205%
Észtország	0,30%	203 263 021	0,53%	154	178%
Finnország	1,24%	870 046 022	2,26%	158	183%
Franciaország	15,02%	4 549 490 308	11,82%	68	79%
Görögország	2,42%	958 195 870	2,49%	89	103%

Országok	Lakosság az EU27 %-ában (2017)	Közvetlen uniós támogatás összesen (2014-2017) (€)	Támogatás az EU27 %-ában	Egy főre jutó támogatás (€)	Egy főre jutó támogatás mértéke az EU átlaghoz képest (%)
Hollandia	3,84%	2 913 193 701	7,57%	171	197%
Horvátország	0,92%	222 288 358	0,58%	54	63%
Írország	1,08%	695 099 785	1,81%	145	167%
Lengyelország	8,54%	729 060 500	1,89%	19	22%
Lettország	0,44%	238 793 995	0,62%	122	141%
Litvánia	0,64%	367 578 707	0,95%	129	148%
Luxemburg	0,13%	1 428 016 721	3,71%	2 418	2792%
Magyarország	2,19%	307 194 377	0,80%	32	36%
Málta	0,10%	44 489 879	0,12%	97	112%
Németország	18,56%	6 523 027 374	16,94%	79	91%
Olaszország	13,51%	3 575 424 182	9,29%	60	69%
Portugália	2,33%	624 583 799	1,62%	60	70%
Románia	4,42%	333 009 787	0,86%	17	20%
Spanyolország	10,46%	3 767 784 112	9,79%	81	94%
Svédország	2,25%	1 349 696 099	3,51%	135	156%
Szlovákia	0,46%	144 506 956	0,38%	70	81%
Szlovénia	1,22%	323 174 926	0,84%	59	69%
Régi tagállamok	76,65%	34 989 664 517	90,88%	103	119%
Új tagállamok	23,35%	3 511 851 057	9,12%	34	39%
EU27 összesen	100,00%	38 501 515 574	100,00%	87	100%

Forrás: a DG BUDGET által fenntartott Financial Transparency System alapján saját számítás

Magyarország pozíciója a közvetlen uniós források piacán javult: a források 0,90%-át nyertük el az utóbbi négy évben (korábban 0,80%-t), a lakosságarányos részesedésünk az EU átlag 42%-ra emelkedett 36%-ról.

3. táblázat: Egy főre jutó támogatás mértéke az EU átlaghoz képest a 2014–2017 és a 2021–2024 között

Országok	Egy főre jutó támogatás mértéke az EU átlaghoz képest (%)		A változás mértéke %-ban
	2014-2017	2021-2024	
Ausztria	146%	126%	-20%
Belgium	570%	403%	-167%
Bulgária	31%	65%	33%
Ciprus	229%	479%	250%
Csehország	26%	54%	27%
Dánia	205%	227%	21%
Észtország	178%	290%	112%
Finnország	183%	233%	51%
Franciaország	79%	78%	0%*
Görögország	103%	153%	50%
Hollandia	197%	166%	-31%
Horvátország	63%	93%	30%
Írország	167%	170%	3%
Lengyelország	22%	48%	26%
Lettország	141%	208%	67%
Litvánia	148%	199%	51%
Luxemburg	2792%	1930%	-863%
Magyarország	36%	42%	6%
Málta	112%	132%	20%
Németország	91%	80%	-11%
Olaszország	69%	66%	-2%
Portugália	70%	101%	32%
Románia	20%	36%	16%
Spanyolország	94%	82%	-11%
Svédország	156%	166%	10%
Szlovákia	81%	55%	-26%
Szlovénia	69%	180%	111%
Régi tagállamok	119%	110%	-9%
Új tagállamok	39%	67%	28%

kerekítés szabályai szerint*

AZ UNIÓS SZERVEZETEK ÁLTAL ELYNYERT KÖZVETLEN UNIÓS TÁMOGATÁSOK

Az utóbbi két évtizedben a közvetlen uniós forrásokat egyre nagyobb mértékben uniós intézmények és szervezetek nyerik el. Az ilyen esetben már nem csak arról van szó, hogy a Bizottság irányítja a források elosztását, hanem arról is, hogy *egyre nagyobb mértékben az általa felügyelt vagy hozzá közel álló szervezetek a nyertesek az általa kiírt pályázati felhívásoknak.*

2014–2017 között az uniós intézmények 448,1 millió euró támogatást nyertek el a közvetlen uniós programokból nem számítva bele ezen összegbe az EU-n kívül hasznosuló támogatási programokat. 2021–24 között ez az elnyert támogatási összeg már 40,42 milliárd euróra „hízott”, szintén az EU-n kívüli támogatási programok nélkül. Az 5. számú táblázatot az uniós szervezetek által elnyert támogatásokról a Bizottság 2017. évi és 2024. évi pénzügyi beszámolóí segítségével készítettem. A táblázat VII. fejezetében feltüntetett „Egyebek” kivételével valamennyi felsorolt szervezet a Bizottság konszolidációs körébe tartozott 2024-ben. A VII. fejezetben felsorolt egyéb szervezetek uniós jellege ugyanakkor vitathatatlan és ez meghatározó a pályázati tevékenységük során is.

4. táblázat: Az EU intézményei és az EU-hoz kapcsolódó szervezetek által elnyert közvetlen uniós források 2014–2017 és 2021–2024 közötti időszakokban

	EU Intézmények, szervezetek	Közvetlen uniós források (2014-2017)	Közvetlen uniós források (2021-2024)
I.	Intézmények és tanácsadó testületek	50 452	423 826 440
1	Council of the European Union	9 775	–
2	Court of Justice of the European Union	–	–
3	European Commission		420 700 832
4	European Parliament	–	735 909
5	European Committee of the Regions	–	–
6	European Council	–	–
7	European Court of Auditors	–	–
8	European Data Protection Supervisor	–	–
9	European Economic and Social Committee	–	–
10	European External Action Service	40 677	2 389 699
11	European Ombudsman	–	–
II.	Végrehajtó ügynökségek	398 410 679	1 373 650 902
12	European Research Executive Agency (REA)	232 353 427	388 898 724
13	European Education and Culture Executive Agency (EACEA)		249 425 009

14	European Research Council Executive Agency (ERCEA)	166 055 400	241 683 829
15	European Innovation Council and SMEs Executive Agency (EISMEA)	1 852	183 519 332
16	European Health and Digital Executive Agency (HaDEA)	–	173 786 667
17	European Climate, Infrastructure and Environment Executive Agency (CINEA)	–	136 337 341
III.	Decentralizált Ügynökségek és Egyéb Szervezetek	32 769 369	18 318 049 047
18	European Union Agency for the Space Programme (EUSPA)	–	5 815 326 391
19	European Border and Coast Guard Agency (FRONTEX)	–	2 824 404 790
20	European Joint Undertaking for ITER and the Development of Fusion Energy (Fusion for Energy)	–	2 554 459 780
21	European Union Agency for the Operational Management of Large-Scale IT Systems in the Area of Freedom, Security and Justice (eu-LISA)	–	1 105 618 587
22	European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (EUROPOL)	–	797 488 785
23	European Union Agency for Asylum (EUAA)	24 938 684	663 207 290
24	European Food Safety Authority (EFSA)	–	596 731 920
25	European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC)	–	462 378 028
26	European Maritime Safety Agency (EMSA)	420 000	414 852 595
27	European Chemicals Agency (ECHA)	–	340 082 979
28	European Environment Agency (EEA)	1 449 663	331 762 371
29	European Union Aviation Safety Agency (EASA)	1 209 349	251 106 948
30	European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust)	–	241 158 952
31	European Public Prosecutor's Office (EPPO)	–	220 748 838
32	European Medicines Agency (EMA)	–	197 536 443
33	European Labour Authority (ELA)	–	155 686 931
34	European Union Agency for Cybersecurity (ENISA)	–	148 843 980
35	European Union Agency for Railways (ERA)	–	114 173 613
36	European Fisheries Control Agency (EFCA)	750 000	112 230 985
37	European Training Foundation (ETF)	–	108 379 066
38	European Union Agency for Fundamental Rights (FRA)	–	101 740 519

39	European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (Eurofound)	–	94 061 249
40	European Union Drugs Agency (EUDA)	–	89 045 744
41	European Banking Authority (EBA)	–	79 140 403
42	European Centre for the Development of Vocational Training (CEDEFOP)	–	76 352 634
43	European Securities and Markets Authority (ESMA)	–	74 978 472
44	European Union Agency for Law Enforcement Training (CEPOL)	–	73 178 122
45	European Union Agency for the Cooperation of Energy Regulators (ACER)	455	72 413 802
46	European Agency for Safety and Health at Work (EUOSHA)	–	67 375 084
47	European Insurance and Occupational Pensions Authority (EIOPA)	–	53 025 515
48	European Institute for Gender Equality (EIGE)	–	35 916 774
49	Agency for Support for the Body of European Regulators for Electronic Communications (BEREC Office)	–	30 341 327
50	European Union Intellectual Property Office (EUIPO)	–	13 000 000
51	Translation Centre for the Bodies of the European Union (CdT)	4 001 218	1 300 132
52	Community Plant Variety Office (CPVO)	–	–
IV.	Egyéb kontrollált szervezet	0	1 661 501 491
53	European Institute of Innovation and Technology (EIT)	–	1 661 501 491
54	European Coal and Steel Community in Liquidation (ECSC i.L.)	–	–
V.	Társultak	0	436 740 544
55	European Investment Fund (EIF)	0	436 740 544
VI.	Kutató-fejlesztő „Joint Undertaking”-ek	35 349	8 502 868 435
56	Chips Joint Undertaking (Chip JU)	–	2 258 577 245
57	European High Performance Computing Joint Undertaking (EuroHPC JU)	–	1 580 693 246
58	Clean Aviation Joint Undertaking (CAJU)	10 183	775 460 433
59	Clean Hydrogen Joint Undertaking (Clean H2 JU)	6 007	764 652 436
60	Innovative Health Initiative Joint Undertaking (IHI JU)	–	643 987 000
61	Circular Bio-based Europe Joint Undertaking (CBE JU)	5 246	553 356 479

62	European Cybersecurity Competence Centre (ECCC)	–	526 498 127
63	Global Health EDCTP3 Joint Undertaking (GHED JU)	–	395 405 032
64	Europe's Rail Joint Undertaking (EU-RAIL JU)	–	368 243 701
65	Smart Networks and Services Joint Undertaking (SNS JU)	–	322 508 248
66	Single European Sky ATM Research 3 Joint Undertaking (SESAR 3 JU)	13 913	313 486 489
VII.	Egyebek	16 905 354	9 707 623 884
67	European Investment Bank (EIB)	–	4 338 487 795
68	European Space Agency (ESA)	–	2 417 250 620
69	EIC Fund	–	2 028 397 721
70	European Defence Agency	1 450 000	207 335 713
71	European School Brussels I	–	159 833 962
72	European School Brussels II	–	144 161 898
73	European School Brussels III	–	119 863 143
74	European School Brussels IV	–	108 395 278
75	European School Luxembourg	–	82 859 727
76	Ecole Européenne de Luxembourg II (MAMER)	–	61 534 234
77	European Union Satellite Centre (EUSC)	–	32 759 245
78	JRC CCR Joint Research Centre	15 455 354	6 744 551
	ÖSSZESEN	448 171 202	40 424 260 743

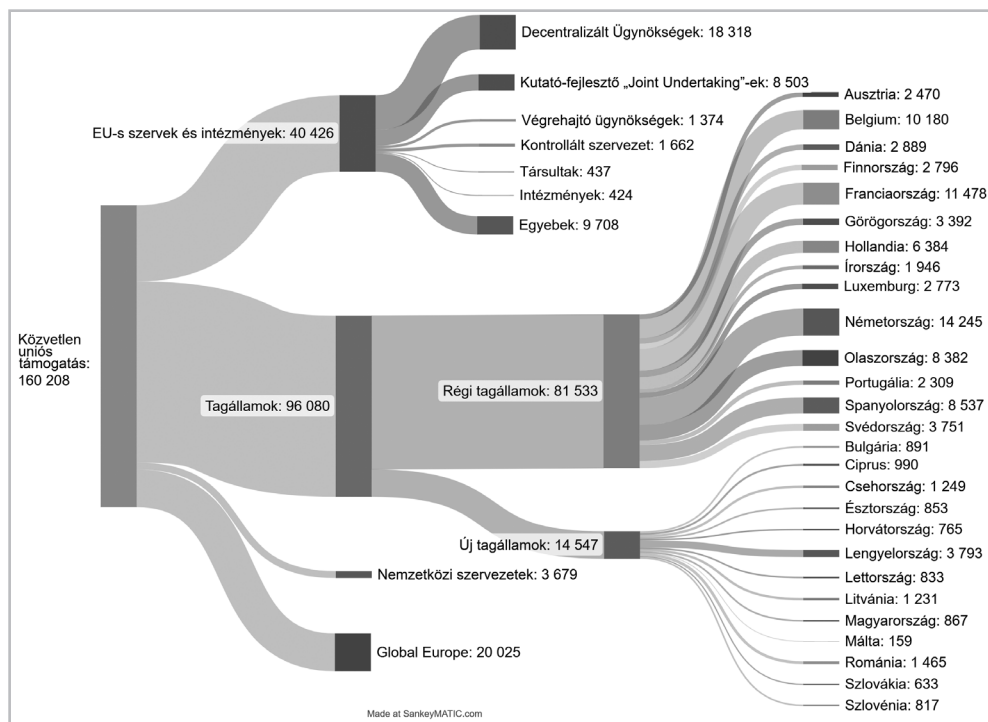
Forrás: az Európai Bizottság Költségvetési Főigazgatósága által fenntartott Financial Transparency System támogatási adatai alapján saját szerkesztés. Megjegyzés: A szervezetek 2024. évi angol elnevezése került feltüntetésre a könnyebb beazonosíthatóság érdekében.

Az uniós szervezetek által elnyert 40,42 milliárd euró bőven meghaladja a francia és német szervezetek által együttesen elnyert 25,6 milliárd eurót és a 27 tagállam szervezetei által elnyert 96 milliárd euróhoz viszonyítva is egy igen jelentős összeg. Ehhez képest elhanyagolható a 2014–2017 között elnyert 448 millió euró támogatás.

Különösen jelentős a kutató-fejlesztő „Joint Undertaking”-ek által többségében a Horizont Európa programból elnyert 8,5 milliárd eurós összeg. Ugyanezen időszakban a francia és a német kutató-fejlesztő szervezetek együttesen nyertek el 11,5 milliárd támogatást.

Az EU-s szervezetek részesedését a közvetlen uniós támogatásokból a 6. sz. ábrán igyekeztem szemléltetni.

2. ábra: A közvetlen uniós források megoszlása a kedvezményezettek tagállamonkénti honossága szerint 2021–2024 között (millió euró)

Forrás: a DG BUDGET által fenntartott Financial Transparency System alapján saját számítás SankeyMATIC.com-ban ábrázolva;

Megjegyzés: A Global Europe ág alatt jelzett 20,02 milliárd euró a nem EU-s szervek és intézmények és a nem nemzetközi szervezetek által döntő többségében az unió területén kívül megvalósuló alábbi programok nyertes pályázatait tartalmazza: Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – Global Europe (NDICI – Global Europe), European Instrument for International Nuclear Safety Cooperation (INSC), Humanitarian Aid (HUMA), Common Foreign and Security Policy (CFSP), Overseas Countries and Territories (OCT) (including Greenland), MFA+, Pre-Accession Assistance (IPA III), Reform and Growth Facility for Western Balkans, Ukraine Facility

A NEMZETKÖZI SZERVEZETEK ÁLTAL ELYNERT KÖZVETLEN UNIÓS FORRÁSOK

Szintén egyre több forrást nyertnek el a nemzetközi szervezetek a közvetlen uniós forrásokból. Még úgy is, ha a nemzetközi szervezet definícióját és a vizsgálódásaink körét leszűkítjük kizárólag az államok részvételével működő „klasszikus” nemzetközi szervezetekre, mint az ENSZ-re vagy a NATO-ra.

5. táblázat: A nemzetközi szervezetek által elnyert közvetlen uniós források

	Nemzetközi szervezet	Közvetlen uniós forrás (2014-2017)	Közvetlen uniós forrás (2021-2024)
1	World Food Programme (UN)	391 448	1 965 616 865
2	The Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)	13 876 102	662 492 421
3	United Nations Industrial Development Organization	–	227 994 626
4	United Nations Office for Project Services	100 000	209 910 125
5	Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)	43 388 192	188 802 399
6	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization (UNICEF)	9 463 054	152 307 226
7	Council of Europe	27 153 786	141 902 952
8	United Nations Office on Drugs and Crime	1 231	76 300 000
9	United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute	106 091	24 394 190
10	International Atomic Energy Agency	12 166	23 085 000
11	United Nations Framework Convention on Climate Change	–	3 237 385
12	WHO Regional Office for Europe	21 664	2 000 000
13	Secretariat of the United Nations Convention to Combat Desertification	–	764 346
14	North Atlantic Treaty Organization (NATO)	3 890 115	308 464
15	United Nations Office for Outer Space Affairs	–	300 000
16	United Nations University Institute on Comparative Regional Integration Studies	237 500	–
	ÖSSZESEN	98 641 349	3 679 416 000

Forrás: az Európai Bizottság Költségvetési Főigazgatósága által fenntartott Financial Transparency System támogatási adatai adatai alapján saját szerkesztés.

2021–2024 közötti időszakban 3,6 milliárd eurót nyertek el a nemzetközi szervezetek, köztük elsősorban az ENSZ különböző szakosított szervezetei az EU-n kívül megvalósított programokat nem számítva. Amennyiben a 2028–2034-es MFF-ben a nemzetközi szervezetek még inkább bevonásra kerülnek, úgy a részesedésük még tovább fog nőni.

A KÖZVETLEN UNIÓS FORRÁSOKBÓL
MEGVALÓSÍTANDÓ PROGRAMOK CÉLJAI

A közvetlen uniós források tagállami szuverenitásra gyakorolt hatása nem merül ki a tagállamok közötti elosztási arányok valamint az uniós szervezetek részesedésének vizsgálatában. Legalább ilyen jelentős – és az empirikus elemzésekben ritkábban számszerűsített – dimenzió az, hogy milyen tartalmú projekteket finanszíroz az Európai Bizottság, illetve milyen politikai, normatív és ideológiai keretrendszer mentén határozza meg a támogatható tevékenységek körét.

A 2014–2020-as többéves pénzügyi keret időszakában a közvetlen irányítású uniós programok viszonylag szűk körben és korlátozott költségvetési súllyal támogattak olyan projekteket, amelyek kifejezetten baloldali és liberális témákat támogattak. E körbe elsősorban a *Rights, Equality and Citizenship Programme (REC)* és a *Europe for Citizens Programme* tartoztak, kiegészülve a velük párhuzamosan működő *Justice Programme*-mal.

A *REC* a 2014–2020-as időszakban 439,5 millió eurós költségvetéssel az alábbi tematikus fókuszokkal működött:

- i.) a megkülönböztetés elleni küzdelem minden formája (nem, faji vagy etnikai származás, vallás, fogyatékoság, életkor, szexuális orientáció);
- ii.) a nemek közötti egyenlőség előmozdítása;
- iii.) a gyermekek jogainak védelme és érvényesítése;
- iv.) az erőszak megelőzése, különös tekintettel a nők és gyermekek elleni erőszakra (DAPHNE program);
- v.) az uniós polgárok jogainak érvényesítése és tudatosítása;
- vi.) az adatvédelemhez és a magánélet védelméhez kapcsolódó alapjogok támogatása.

A *Justice Programme* fókuszában olyan területek álltak, mint az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés, az áldozatvédelem, a bírói képzés és az alapjogok érvényesülése az igazságszolgáltatásban. A program 377 millió eurós költségvetéssel működött.

A *Europe for Citizens Programme* ezzel párhuzamosan mintegy 187 millió eurós költségvetéssel támogatta az európai polgári részvételt, az emlékezetpolitikát és a demokratikus párbeszédet.

A fenti három közvetlen uniós program tipikusan olyan NGO-kat, kutatóműhelyeket, szerkesztőségeket, aktivistákat támogatott, amelyek a liberális értékrendet képviselték.

A 2021–2027-es többéves pénzügyi keret időszakában a közvetlen irányítású uniós programok célrendszere jelentősen kiszélesedett, mind költségvetési volumenét, mind pedig tematikus és normatív hatókörét tekintve. Míg a korábbi ciklusban a baloldali-liberális értékalapú beavatkozások viszonylag elkülönült programokra korlátozódtak, addig a jelenlegi MFF-ben ezek a szempontok horizontálisan beépültek több, eredendően technológiai, infrastrukturális, oktatási vagy biztonságpolitikai programba is.

Ennek központi eleme továbbra is a *Citizens, Equality, Rights and Values Programme (CERV)*, amely mintegy 1,55 milliárd eurós költségvetéssel az uniós értékek, az alapjogok, a jogállamiság és a civil társadalom támogatását önálló, közvetlen uniós finanszírozási célként határozza meg. A *CERV* újdonsága nem csupán költségvetési léptékében, hanem abban is megmutatkozik, hogy a civil szervezetek kapacitásépítését és politikai-normatív szerepvállalását expliciten támogatandó tevékenységként nevesíti.

A CERV mellett a Horizont Európa program 2. pillérében a 2. klaszterre, amely a „Kultúra, kreativitás és inkluzív társadalom” címet viseli került allokálásra 2,28 milliárd euró és amelyet az alábbi három fő célterület között osztanak fel a munkaprogramok:

- i.) Innovatív kutatás a demokráciáról és a kormányzásról
- ii.) Innovatív kutatás az európai kulturális örökségről
- iii.) Innovatív kutatás a társadalmi és gazdasági átalakulásokról

Annak érdekében, hogy tárgyilagosan érzékeltessem ezen programok átpolitizáltságát, álljon itt néhány példa a Horizont Európa nyertes projektjei közül:

A „*Fostering Queer Feminist Intersectional Resistances against Transnational Anti-Gender Politics (RESIST)*” projekt, amely a „queer és feminista ellenállás” megerősítését tűzi ki célul az ún. „anti-gender politikákkal” szemben, és kifejezetten szakpolitikai beavatkozásokat kíván előkészíteni ezen a területen. A projekt teljes költsége 2,38 millió euró, amelyet gyakorlatilag teljes egészében uniós forrás finanszíroz.

Hasonló logika mentén működik az „*ANTI-GENDER BACKLASH & DEMOCRATIC PUSHBACK*” projekt, amely az „anti-gender diskurzusok” feltérképezését és ellenstratégiák kidolgozását célozza, bevonva civil aktivistákat és politikai szereplőket. A projekt több mint 2,16 millió euró uniós támogatásban részesült.

A migráció és identitáspolitikai területén az „*Identities – Migration – Democracy (We-ID)*” projekt azt a narratívát követi, amely szerint a migrációval szembeni kritikák elsősorban identitásvesztési félelmekből és „populista diskurzusokból” fakadnak, és szakpolitikai válaszként az identitások „újraszervezését” és a társadalmi kohézió narratív újraakterezését javasolja. A projekt közel 3 millió euró uniós támogatást kapott.

A globális kormányzás és multilateralizmus területén olyan projektek, mint a „*Transforming and Defending Multilateralism (ENSURED)*” vagy a „*Reignite Multilateralism via Technology (REMIT)*”, kifejezetten abból az előfeltevésből indulnak ki, hogy a nemzeti szuverenitás erősödése és a „populista” politikák normatív problémát jelentenek, amelyet uniós és globális szintű szakpolitikai beavatkozásokkal szükséges ellensúlyozni.

A jogállamiság és az igazságügyi együttműködés területén a *Justice Programme* mintegy 305 millió eurós költségvetéssel folytatja és mélyíti a korábbi ciklusban megkezdett támogatási gyakorlatot, különös hangsúlyt helyezve az alapjogok érvényesítésére, az áldozatvédelemre és a jogi tudatosság növelésére. Emellett az oktatási és kulturális területen a *Erasmus+* és a *Creative Europe* programok esetében is megfigyelhető a baloldali-liberális értékalapú hangsúly erősödése.

Külön figyelmet érdemel a migrációs és menekültügyi terület, ahol az *Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF)*, valamint az *Integrated Border Management Fund (IBMF)* programok formálisan biztonsági- és igazgatásközpontúak, azonban számos komponensük kifejezetten a menekültek integrációjára, a befogadási rendszerek fejlesztésére és a civil végrehajtó partnerek bevonására épül, ami jelentős normatív és társadalompolitikai implikációkkal jár.

Összességében megállapítható, hogy míg a 2014–2020-as MFF-ben az értékalapú, baloldali-liberális politikai diskurzushoz köthető témák szűk programkörre és mérsékelt költségvetésre korlátozódtak (összesen mintegy 1 milliárd euró nagyságrendben), addig a 2021–2027-es időszakban ezek önálló programként intézményesültek, és öt milliárd eurót meghaladó horizontális hatású finanszírozási struktúrává váltak a közvetlen

uniós források rendszerén belül. A Bizottság e forrásallokáció révén aktívan hozzájárul olyan társadalmi-politikai narratívák, értelmezési keretek, szakpolitikai ajánlások és az ezeket képviselő szervezetek megerősítéséhez, amelyek számos esetben a tagállamok jogszabályaival, közpolitikáival kifejezetten ellentétesek.

A KÖZVETLEN UNIÓS IRÁNYÍTÁSÚ PROGRAMOK ÉS MAGYARORSZÁG

A nagy és a szuverenitásra jelentős hatással bíró közvetlen uniós programok közül lakosságarányosan hazánk csak az Erasmus+, a Citizens, Equality, Rights and Values (CERV) és a Defence Industrial Reinforcement Instrument programban kapott többet, mint az EU átlag, s a programok többségében a részesedésünk elmarad a 2,13%-os értéktől, amellyel az EU 449 millió fős lakosságából részesedünk.

6. táblázat: Magyarország részesedése a közvetlen uniós programokból (2021–2024)

Magyarország	Közvetlen uniós forrás (2021–2024)	Abszolút részesedésünk a programból	Lakosságarányos részesedésünk EU átlag=100%
1.0.11 – Horizon Europe	211 227 070	0,53%	24,80%
1.0.12 – Euratom Research and Training Programme	5 764 410	0,73%	34,20%
1.0.221 – Connecting Europe Facility (CEF) – Transport	63 485 855	0,70%	32,92%
1.0.222 – Connecting Europe Facility (CEF) – Energy	48 050 273	1,68%	79,04%
1.0.223 – Connecting Europe Facility (CEF) – Digital	5 372 042	0,72%	33,95%
1.0.23 – Digital Europe Programme	23 471 310	1,09%	48,96%
1.0.31 – Single Market Programme (incl – SMEs)	39 573 868	1,77%	83,19%
1.0.41 – European Space Programme	0	0,00%	0,00%
2.2.24 – Union Civil Protection Mechanism (RescEU)	836 293	0,03%	1,32%
2.2.25 – EU4Health	27 145 644	1,58%	74,36%
2.2.32 – Erasmus+	308 395 347	2,29%	107,37%
2.2.34 – Creative Europe	22 829 770	1,94%	90,90%
2.2.352 – Citizens, Equality, Rights and Values (CERV)	25 203 097	3,85%	180,94%
5.0.211 – European Defence Fund (Research)	2 425 039	0,30%	13,89%
5.0.212 – European Defence Fund (Non Research)	11 149 150	0,50%	23,46%

Magyarország	Közvetlen uniós forrás (2021-2024)	Abszolút részesedésünk a programból	Lakosságarányos részesedésünk EU átlag=100%
5.0.22 – Military Mobility	14 972 165	1,49%	70,11%
5.0.24 – Defence Industrial Reinforcement Instrument	27 047 611	6,47%	303,42%
O.0.1 – Innovation Fund (IF)	2 254 650	0,04%	1,71%
ÖSSZESEN	839 203 594	0,94%	44,15%

Forrás: az Európai Bizottság Költségvetési Főigazgatósága által fenntartott Financial Transparency System támogatási adatai és az EuroStat népesedési adatai alapján saját szerkesztés

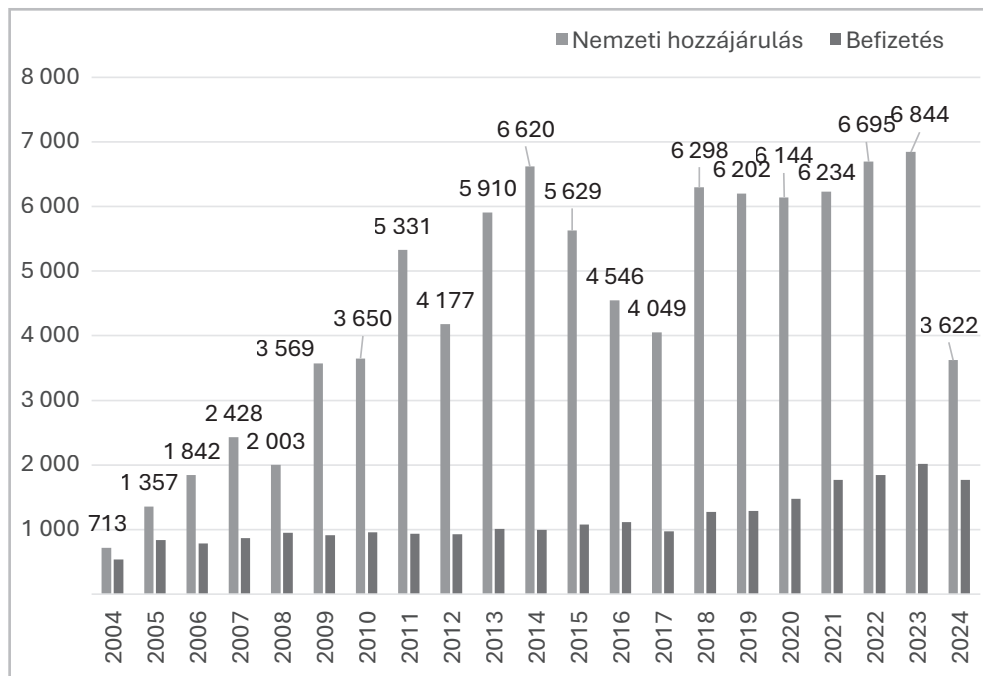
Különösen aggasztó az *Innovation Fund*-ból (IF) történő szinte jellekes a részesedésünk. Az EU Innovation Fund az Európai Unió egyik legnagyobb finanszírozási eszköze az innovatív, alacsony szén-dioxid-kibocsátású technológiák támogatására, különösen az energiaintenzív ipar, a megújuló energia, az energiátárolás, a karbonleválasztás és -tárolás (CCS), valamint a fenntartható üzemanyagok területén. A program célja, hogy felgyorsítsa az ipari léptékű klímainnovációk piacra lépését és hozzájáruljon az EU klímasegítség céljaihoz. Az Unió 6,2 milliárd euró értékben írt alá támogatási szerződéseket s ebből a magyar vállalatok szinte alig kaptak forrást.

Mint ismeretes, 2022. december 15-én az Európai Unió Tanácsa a 2022/2056 tanácsi végrehajtási határozatában a közérdekű vagyonkezelő alapítvány (KEKVA) tulajdonosi hátterével működő magyar egyetemeket kizárta a közvetlen uniós forrásokból, amely gyakorlati szempontból elsősorban a Horizont és az Erasmus+ programokat érinti. A hivatalos indoklás a modellváltó egyetemek alapítványi kuratóriumaira vonatkozó összeférhetetlenségi szabályaival magyarázza a döntést, s annak ellenére, hogy a határozat elfogadásától számított két hónapon belül valamennyi állami vezető – az összesen százöt kuratóriumi tag közül tízen – lemondott kuratóriumi tagságáról, és a magyar kormány több körben kezdeményezett egyeztetést, az ügyben mind ez idáig érdemi elmozdulás nem történt az Európai Bizottság részéről. Hat magyar egyetem keresetet nyújtott be 2023. tavaszán a határozat megsemmisítését kérve az Unió Bíróságához, ítélet 2026. első félévében még nem várható (Petri–Matuz, 2024).

Annak érdekében, hogy el tudjuk helyezni a magyar kedvezményezettek által a fenti módszertan szerint leszűrt négy év alatt elnyert 866,56 millió euró közvetlen uniós forrás pénzügyi hatását érdemes egy pillantást vetni a teljes uniós egyenlegünkre az elmúlt húsz évben. Látható, hogy kohéziós forrásokat és az agrártámogatásokat is felőlelő bevételeink az elmúlt 15 évben többségében 4–7 milliárd euró közötti sávon ingadoztak, amelyből az évi kb. 216,5 millió euró közvetlen uniós forrás csak 5,41–3,09%-ot tesz ki.

Ugyanakkor amennyiben a kohéziós források és az agrártámogatások is jelentős és számunkra kedvezőtlen átalakításon mennek keresztül a következő hét éves költségvetésben, úgy a Bizottság által közvetlenül irányított források jelentősége megnő. Az is fontos lenne, hogy a közvetlen uniós források esetén milyen kohéziós szempontokat tudunk (az ebben érdekelt tagállamokkal közösen) érvényesíteni.

3. ábra: Az EU-ból származó bevétel és a nemzeti hozzájárulás Magyarországon (millió euró)

Forrás: saját szerkesztés az Európai Bizottság által közzétett „EU spending and revenue – Data 2000–2024” kimutatás alapján

Az EU-t gyakran úgy ábrázolják, mintha az csak „nettó befizetésről” vagy „nettó kedvezményezett” státuszról szólna. Sőt a nettó befizetők, mint Hollandia, Németország vagy Svédország előszeretettel terjesztik azon narratívát, hogy őket igazságtalanul terhelik a „nettó kedvezményezett” tagállamok támogatása. Sőt őket kizsákmányolják (mondják ők...), mert többet fizetnek be, mint amennyit közvetlenül visszakapnak. Ugyanakkor mégis valamiért megéri nekik lassan 50 éve az Unió tagjának lenni....

Ez az értelmezés azonban nemcsak, hogy végtelenül leegyszerűsíti az EU pénzügyeit, de nem is igaz. Közgazdaságtani alapvetés, hogy egy egységes piacon zajló szabad versenyben a legtökeerősebb, leginnovatívabb, legjobb termékek és szolgáltatások előállítói realizálják a legnagyobb profitot. Az EU piacán a nettó befizető országokban, azaz Ausztriában, a Benelux országokban, Németországban, Franciaországban, Írországon és a Skandináv országokban honos vállalkozások realizálják a legtöbb hasznot, amelyet a közös piac, azaz az EU legfőbb vívmánya az áruk, szolgáltatások, tőke és személyek szabad mozgása biztosít számukra. Sajnos egyelőre mi még nem tartozunk ezen országok körébe. De érdekünk egy olyan EU-t építeni, amely elősegíti, hogy odatartozzunk.

A közvetlen uniós források piacán is a nettó befizető országok realizálják a legtöbb hasznot. Ugyanakkor a bemutatott számok arról is tanúskodnak, hogy nem csak ők, hanem a görög, portugál és a balti államok kedvezményezettjei is igen eredményesen versenyeznek ezen

a piacon. S nem maguk az elnyert támogatások, hanem az abból kifejlesztett és piacra dobott termékek és szolgáltatások nyújtják az igazi hasznot!

AZ EU SZUVERENITÁSA IS CSÖKKEN A VILÁGBAN,
A TAGÁLLAMOKÉ IS AZ EU-N BELÜL – AKKOR EZ MOST LOSE-LOSE?

Nagyon egyetértek Kengyel Ákos megállapításával, miszerint az Európai Unió legfontosabb gazdasági feladata a versenyképesség és a konvergencia javítása (Kengyel, 2019). Ugyanakkor az elmúlt években már maga az Unió szervei is e két kritériumot vizsgálva egyre gyakrabban értékelik az EU versenyképességét elégtelennek, míg a kohéziót esetleg közepesnek.

A közvetlen uniós források jelenlegi, rendkívül egyenlőtlen elosztása is sérti a tagállamok és azon belül elsősorban az „Új” tagállamok szuverenitását (és az EU kohézióját), azonban az igazi kár elsősorban nem ez, hanem az EU egészének rendkívül látványos szuverenitásvesztése a Világban. A közvetlen uniós források eredetileg azért jöttek létre, hogy az Unió egészében a legjobbakat válasszuk ki és rájuk fordítsunk koncentrált erőforrásokat, annak érdekében, hogy sikeresek legyenek a világpiacra. Azaz a közvetlen uniós források elsősorban az Unió versenyképességét hivatottak elősegíteni. Azonban az EU versenyképessége az elmúlt 20 évben drámain csökkent a Világban lényegében minden területen. S a Bizottság MFF-ről MFF-re egyre több pénzt kér a tagállamoktól versenyképesség javítására, amelyet saját hatáskörben oszt szét és ebből egyre több pénzt az uniós szervezetek és intézmények nyernek el.

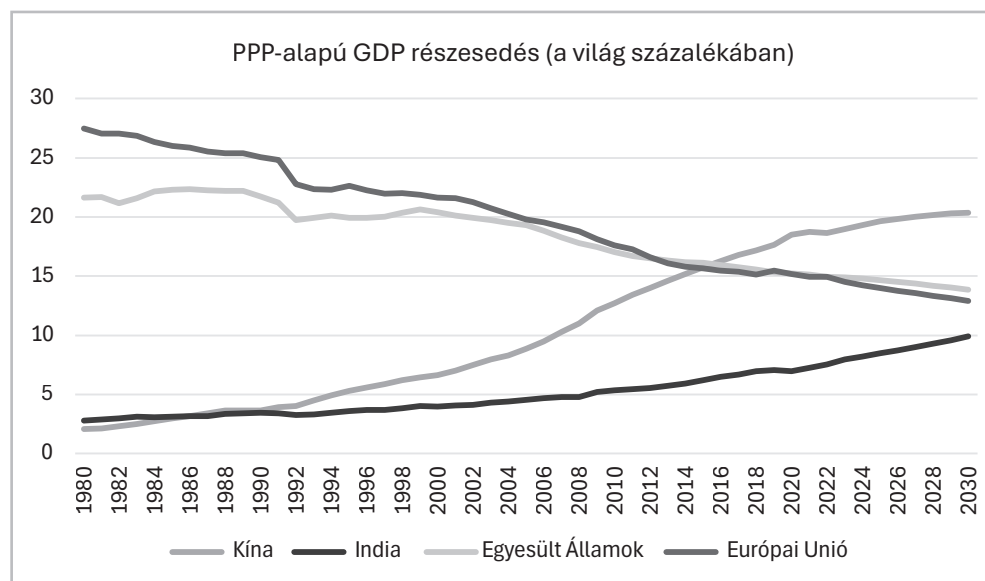
A vállalatok és minden más ember alkotta szervezetek is általában azért szoktak egyesülni vagy valamilyen együttműködést kialakítani, mert úgy gondolják, hogy együtt erősebbek, stabilabbak, hatékonyabbak stb. lesznek a versenytársaikhoz képest. A méretgazdaságossági előnyök meghatározóvá váltak a globális gazdaságban: a nagyobb volumenű termelés alacsonyabb fajlagos költséget eredményez, a duplikált funkciók (pl. adminisztráció, logisztika, IT) léépítése révén csökkennek az általános költségek. A méretgazdaságosság mellett az egymást kiegészítő anyagi és szellemi erőforrások egy bővülő és jobb minőségű termék- és szolgáltatáspaletta kell, hogy eredményezzen, ami végeredményben erősebb piaci pozíciót, növekvő árbevételt és profitot jelent. A globális vállalatok ennek megfelelően folyamatosan keresik az általuk felvásárolható célpontokat, fúziós partnereket. S vizsgálják azt is, hogy egy már megtörtént fúzió vagy felvásárlás milyen részvényérték, árbevétel, EBIDTA-növekedést eredményezett. Ha nem megfelelő az elvárt eredmény vagy a körülményekben lényeges változás állt be, akkor vizsgálják a divesztálás, szétválás, kiszervezés lehetőségét is.

Ha az európai integrációt is a vállalati integráció szempontjai mentén vesszük szemügyre, akkor azt látjuk, hogy mind az Európai Szén és Acélközösség, mind az Európai Gazdasági Közösség egy klasszikus win-win típusú együttműködés volt a „részvényesek”, azaz a tagállamok szempontjából: egymással kiegészültek az erőforrások, nőtt a termelés, nőtt a piac, nőtt a tagállamok együttes piaci részesedése a világ termeléséből, kereskedelméből stb., azaz egy nagyobb tortából nagyobb szelet jutott. S mindez – a későbbi integrációval összehasonlítva – csak mérsékelt önállóságcsökkenéssel járt, emellett még a központ menedzsmentjének mérete is normális szinten maradt, azaz nem alakult ki „vízfej”.

Ezzel szemben az integráció mélyüléseével, a közös politikák egyre szélesedő körével, az egyre növekvő közös költségvetéssel, amelynek egyre nagyobb része központilag kerül szétosztásra, mint a most tárgyalt közvetlen

uniós források is igen látványosan megnöttek a „fűziós” költségek, a hatáskörrelvonás a tagállamoktól, azaz a tagállami szuverenitás csökkent. S a tagállami szuverenitás csökkenése mellett az Unió egészének a szuverenitása a világban sajnos szintén csökkent. Még az a régi mondás, hogy az „Európai Unió gazdaságilag óriás és katonailag törpe” is mára már csak félerészben igaz: katonailag továbbra is törpe és gazdaságilag egyre kevésbé óriás...

4. ábra: Kína, India, az USA és az EU részesedése a világ GDP-jéből

Forrás: IMF Datamapper alapján saját szerkesztés

A közelmúlt legmeghatározóbb uniós jelentései (ld. Mario Draghi, Enrico Letta stb.) sajnos mind igen nagymértékben arról szóltak, hogy az EU gazdasági-, technológiai-, energetikai-, katonai- stb. szuverenitása milyen drámai mértékben csökkent vagy stagnált a világban. S a „résztvényesek”, azaz, a tagállamok – teljes joggal – egyre kevésbé elégedettek azzal, hogy sokat fel is adtak a jogaikból és ennek ellenére a részesedésük, szerepük mégis jelentősen csökkent a világ gazdaságában, kereskedelmében, innovációjában, IT-szektorában stb. Azaz csökkent a tagállamok szuverenitása és csökkent az Unió egészének szuverenitása is a világban, ami nyilvánvalóan a legrosszabb kombináció.

Nyilvánvaló, hogy az EU versenyképesség- és szuverenitás-csökkenése számos okra vezethető vissza, amelyből csak az egyik lehet az európai integráció minősége vagy azon belül a közvetlen uniós források elosztása és felhasználása. A federalisták szerint ezt még több integrációval lehetne orvosolni, míg a tagállami szuverenitást védők szerint éppen ellenkezőleg: az Unió versenyképességét és mozgásterét kevesebb integrációval és kisebb szabályozással (adminisztrációval) lehetne növelni. Az, hogy hol lesz a kettő között a kompromisszum, jelenleg a jóslás kategóriába tartozna azonban, a gazdaságtörténeti példák azt mutatják, hogy a sikeres integrációk nem csupán mélyebbek, hanem okosabbak is voltak –

vagyis azok az integrációk bizonyultak fenntarthatónak és eredményesnek, amelyek sokkal inkább versenyképesség-vezéreltek és kevésbé politikailag motiváltak.

Véleményem szerint a mai EU egyik legnagyobb kihívása, hogy az integrációs mélyülés – különösen az utóbbi másfél évtizedben – kevésbé követte a versenyképesség logikáját, hanem sokkal inkább a politikai konszenzusteremtés kényszerét. Így jöttek létre olyan szabályozási vagy költségvetési elemek, amelyek bár a „közösségi” működés jegyében születtek, nem a hatékonyságot szolgálták, sőt sokszor akadályozták is.

Ahelyett tehát, hogy elvi alapon döntenék „több” vagy „kevesebb” Európa mellett, érdemes lenne visszatérni az eredeti kérdéshez: miben lehetne tényleges versenyelőnyt elérni a világban, ha okosan osztjuk meg a hatásköröket?

Egy cégnél a tulajdonosi elvárás része ilyen helyzetekben az őszinte szembenézés és annak áttekintése, hogy mit mulasztottunk el? Az EU esetében például:

- valódi közös iparpolitika és technológiai szuverenitás erősítése
- digitális innovációban való felzárkózás vagy épp vezető szerep vállalása
- energetikai stratégia, amely nem függőségeket, hanem alternatívákat teremt
- védelmi együttműködés, amely valóban növeli az Unió globális mozgásterét
- túlszabályozottság csökkentése, amely rugalmatlanná teszi a belső piacot
- egyre bővülő adminisztratív apparátus, amely gyakran nem a versenyképesség javítását, hanem csak a rendszer fenntartását szolgálja.

Ha mindezt képesek lennénk őszintén feltárni – gazdasági és szervezeti logika mentén – akkor közelebb kerülhetünk egy hatékonyabb, célratörőbb integrációhoz. Igény az volna rá!

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Craig, Paul P. (2018): *EU Administrative Law, Collected courses of the Academy of European Law*, Oxford University Press
- Draghi, Mario (2024): *The future of European competitiveness, A competitiveness strategy for Europe*. ISBN 978-92-68-22715-2
<https://doi.org/10.2872/9356120>
- Kengyel Ákos (2019): *Az Európai Unió költségvetésének jövője a 2021–2027-es többéves pénzügyi keret tükrében*. Közgazdasági Szemle, 65 (5). pp. 521–550. <https://doi.org/10.18414/KSZ.2019.5.521>
- Lentner Csaba (2021): *Közpénzügyek és államháztartástan*. Ludovika Egyetemi Kiadó, ISBN: 9789635315666
- Letta, Enrico (2024): *Much More than a Market* <https://www.consilium.europa.eu/media/ny3j24sm/much-more-than-a-market-report-by-enrico-letta.pdf>
- Pató–Petri–Matuz (2023): *Cohesion or Widening Disparities: R&D Performance vs. EU Funding of the Regions*, Európai Tükör, <https://doi.org/10.32559/et.2023.4.6>
- Petri–Matuz: *Indulhat a per az Európai Unió Tanácsa ellen*. Szakpolitikai Elemzések, 2024. I. félév, Ludovika Egyetemi Kiadó, https://doi.org/10.36250/01262_53
- Programmes' Performance Overview, Extract from Programme Statements of operational expenditure Draft Budget 2020 COM(2019) 400 – June 2019, EU budget 2014–2020, 5. o.
- European Commission: *Annual management and performance report 2022, 2023, 2024* https://commission.europa.eu/publications/annual-management-and-performance-report-2022-0_en https://commission.europa.eu/publications/annual-management-and-performance-report-2023-0_en https://commission.europa.eu/publications/annual-management-and-performance-report-2024-0_en
- European Commission: *How the EU budget is spent* https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/budget/how-eu-budget-spent_en#:~:text=Managing%20EU%20funds.%20Over%20the%202021%2D27%20period%2C,and%20worth%20a%20total%20of%20%E2%82%AC648%20billion.

- COM_2025_570_1 – Commission Communication on A dynamic EU budget for the priorities of the future – The Multiannual Financial Framework 2028–2034 https://commission.europa.eu/publications/multiannual-financial-framework_en
- EU Funding and Tenders Portal <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/home>
- European Commission Financial Transparency System <https://ec.europa.eu/budget/financial-transparency-system/analysis.html>
- Horizon Dashboard <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/horizon-dashboard>
- Cordis Pályázati Adatbázis <https://cordis.europa.eu/>
- Consolidated annual accounts of the European Union 2024
- Az EU kiadásai és bevételei 2014 és 2020 között https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget/2014–2020/spending-and-revenue_hu
- A hosszú távú uniós költségvetés https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/eu-budget/long-term-eu-budget_hu
- European Commission, Directorate-General for Energy, 14 October 2022: Commission participates in launch of EuroAsia Electricity Interconnector https://commission.europa.eu/news-and-media/news/commission-participates-launch-euroasia-electricity-interconnector-2022-10-14_en
- European Commission: *What is the Innovation Fund?* https://climate.ec.europa.eu/eu-action/eu-funding-climate-action/innovation-fund/what-innovation-fund_en
- Az Európai Számvevőszék éves jelentései 2021, 2022, 2023, 2024 https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/AR-2024/AR-2024_HU.pdf https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/AR-2023/AR-2023_HU.pdf https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/AR-2022/AR-2022_HU.pdf https://www.eca.europa.eu/ECAPublications/AR-2021/AR-2021_HU.pdf